

## EVDE DOĞUM YAPAN ANNELERİN SAĞLIK OCAKLARININ DOĞUM HİZMETLERİNDEN BEKLENTİLERİ

Behice ERCİ\*

### ÖZET :

*Araştırma, evde doğum yapan annelerin sağlık ocağı doğum hizmetlerinden beklentilerinin saptanması amacıyla, Erzurum il merkezi Ceylanoğlu Sağlık Ocağı bölgesindeki 200 anne üzerinde yapılmıştır.*

*Annelerin yüzde 70 nin doğumlarını hastanede yaptığı, yaşın, eğitimin, ev halkı sayısının sosyal güvencenin doğum yaptıkları yerlerin seçiminde etkili olduğu görülmüştür. Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 nin doğumlarını araebesine yaptırdığı, yüzde 43.3 nün evde sağlık personeli ile yaptırmak istediği saptanmıştır.*

### GİRİŞ VE AMAÇ

Ülkemizdeki genel nüfusun yüzde 22 ni 15-49 yaş grubu kadınlar oluşturmaktadır. Bu grup gebelik ve doğum nedenleriyle risk altındadır (1,2).

Tüm dünyada bir yılda en az 500 bin kadının gebelik ve doğum nedenleriyle öldüğü bilinmektedir. Bu ölümlerin en büyük bölümü gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkmaktadır. ülkemizdeki ana ölüm hızı ise yüzbinde 208 dir. Ana ölümlerinin yüzde 80 i 25-34 yaş grubu kadınlarda meydana gelmektedir (3,4).

Ana ölümlerinin meydana gelmesinde direkt obstetrik nedenlerin payı büyüktür. Bunlar; kanama, enfeksiyon ve toksemidir (3).

Sağlık servislerinden kaynaklanan etkenlerde ana ölümlerinde önemli yer tutmaktadır. Doğumla ilgili hizmetten yararlanamama, hizmete ulaşamama ana ölümlerinde önemli etkenlerdir (3).

Ana ölümleriyle doğumların yapıldığı yer ve doğumu yaptıran kişi arasında da ilişki vardır. Çubuk'ta kendi kendine doğum oranı yüzde 21, ana ölüm oranı yüzbinde 76 dir. Etimesgut'ta kendi kendine doğum oranı yüzde 10.6, ana ölüm oranı ise yüzbinde sıfırdır. Erzurum'da kendi kendine doğum oranı yüzde 58.5,

\* Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği Araştırma Görevlisi

ana ölüm oranı ise yüzbinde 290 dır (5,6,7).

Ülkemizde 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanunla belirlenen esaslara göre evde doğum hizmeti sağlık ocakları tarafından verilmektedir. Sağlık ocaklarında bu görev öncelikle ebelerindir (8).

Toplumsal temelini oluşturulan kadının sağlığını etkileyen pek çok etken vardır. Bunlardan en önemlisi gebelik ve doğumdur. Doğum fizyolojik bir olay olmasına rağmen, heran normal seyrinden çıkabilir ve anne hayatını tehdit edebilir. Bu nedenle doğumların sağlıklı ortamda ve ehil kişilerce yapılması gerekir. Bu kişiler ise annelerin kolayca ulaşabilecekleri ve gebelikleri boyunca kendilerini takip eden ebelerdir, nadiren de hemşilerdir.

## YÖNTEM

Araştırma, Erzurum ili belediyesi sınırları içinde bulunan, beş sağlık ocağından biri olan Ceylanoğlu Sağlık Ocağı bölgesinde yapılmıştır. Ocağa yirmi bir mahalle ve üç köy bağlı olup, toplam 47165 kişiye hizmet vermektedir. Ocakta otuz dokuz kişi çalışmaktadır. Çocuk takip fişlerinden 0-6 yaş grubu çocuğu olan anneler belirlenmiştir. Çocuk takip fişlerine numara verilerek basit rastgele örnekleme yöntemiyle 200 anne araştırma kapsamına alınmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik ve Ki-Kare önemlilik testi kullanılmıştır.

## BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan annelerin yüzde 50.5 nin 25-34 yaş grubunda, yüzde 53 nün ilkökul mezunu, yüzde 96 nin ev hanımı, yüzde 49 nun 13 yaşına kadar şehirde yaşadığı, yüzde 76.5 nin sosyal güvencesi bulunduğu, eşlerinin; yüzde 52.5 nin ilkökul mezunu, yüzde 35 nin serbest meslek, yüzde 28.5 nin kurum işçisi olduğu, ayrıca yüzde 60.5 nin ev halk sayısının 3-6 kişi olduğu saptanmıştır.

Annelerin yüzde 75 i sağlık sorunu olduğunda diğer kurumlarla beraber sağlık ocağına başvurmaktadır. Sağlık ocaklarını kullanma durumlarına annelerin özelliklerinin etkisi incelendiğinde; 13 yaşına kadar köyde yaşamış, kalabalık ve sosyal güvencesi olmayan annelerin sağlık ocaklarını daha çok kullandıkları saptanmıştır.

Araştırma grubunu oluşturulan annelerin doğum yaptıkları yerler araştırılmış ve tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Annelerin Doğum Yaptıkları Yerlere Göre Dağılımı

| Doğumlarını Yaptıkları Yerler | Sayı | %     |
|-------------------------------|------|-------|
| Evde Kendi Kendine            | 30   | 15.0  |
| Evde Sağlık Personeliyle      | 30   | 15.0  |
| Hastanede Yapanlar            | 140  | 70.0  |
| Toplam                        | 200  | 100.0 |

Tablo incelendiğinde annelerin yüzde 70 nin hastanede doğum yaptığı görülmektedir.

Doğum yaptıkları yerlerin seçiminde annelerin yaşlarının etkili olduğu görülmüştür. İleri yaşta evde kendi kendine doğum oranı artarken, genç yaşlarda hastanede doğum oranının arttığı saptanmıştır.

Tablo 2. Doğumlarını Yaptıkları Yerlerin Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

| Doğum Yaptıkları Yerler     | Eğitim             |                        | Düzeyi               |       |    |        | Toplam |       |
|-----------------------------|--------------------|------------------------|----------------------|-------|----|--------|--------|-------|
|                             | İlkokul Mez. Değil |                        | İlkokul Orta ve Üst. |       |    |        |        |       |
|                             | S                  | %                      | S                    | %     | S  | %      | S      | %     |
| Evde Kendi Kendine          | 17                 | 27.8                   | 10                   | 9.2   | 3  | 10.8   | 30     | 15.0  |
| Evde Sağlık Per. Yardımıyla | 10                 | 16.4                   | 19                   | 17.6  | 1  | 3.5    | 30     | 15.0  |
| Hastanede Yapanlar          | 34                 | 55.8                   | 79                   | 73.2  | 27 | 85.7   | 140    | 70.0  |
| Toplam                      | 61                 | 100.0                  | 108                  | 100.0 | 31 | 100.0  | 200    | 100.0 |
|                             |                    | X <sup>2</sup> = 15.17 |                      | SD=4  |    | P<0.05 |        |       |

Tabloda görüldüğü gibi annelerin eğitim düzeylerinin yükselmesine paralel olarak hastanede doğum yapan annelerin arttığı, evde kendi kendine doğum oranının azaldığı görülmektedir. Gruplar arasındaki farkta istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Annelerin doğum yaptıkları yerlerin ev halkı sayısına göre dağılımına bakılmış ve kalabalık ailelerdeki annelerin evde kendi kendine doğum oranı daha fazla bulunmuştur.

Doğum yaptıkları yerlerin annelerin sosyal güvence durumlarıyla ilişkisine bakıldığında; güvenceye sahip olanların çoğunlukla (% 69.3) hastanede doğum yaptıkları görülmüştür. Gruplar arasındaki farkta önemli bulunmuştur ( $P<0.001$ ).

Evde doğum yapan annelerin yüzde 53.3 ü ebe ile, yüzde 45.7 si ise araebe-si yardımıyla doğumlarını yapmıştır.

Doğumlarını evde yapan annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe araebesine yaptırılan doğumların azaldığı, ebeye yaptırılan doğumların arttığı görülmüştür ( $P<0.01$ ),

Tablo 3. Evde Doğumlarını Yaptıkları Kişilerin Annelerin 13 Yaşına Kadar Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı

| Doğumlarını Yap-<br>tırdıkları Kişiler | 13 Yaşına Kadar Yaşadıkları Yerler |                       |            |       |    |        | Toplam |
|----------------------------------------|------------------------------------|-----------------------|------------|-------|----|--------|--------|
|                                        | Köy                                |                       | İl ve İlçe |       |    |        |        |
|                                        | S                                  | %                     | S          | %     | S  | %      |        |
| Araebei                                | 16                                 | 57.2                  | 12         | 37.5  | 28 | 46.7   |        |
| Diplomalı Ebe                          | 12                                 | 42.8                  | 20         | 62.5  | 32 | 53.3   |        |
| Toplam                                 | 28                                 | 100.0                 | 32         | 100.0 | 60 | 100.0  |        |
|                                        |                                    | X <sup>2</sup> = 8.27 |            | SD=1  |    | P<0.01 |        |

Tabloda görüldüğü gibi 13 yaşına kadar köyde yaşamış olan annelerin yüzde 57.2 si doğumlarını araebesine yaptırmıştır.

Evde doğum yapan annelere doğumlarını yapmak istedikleri yerler so-rulduğunda; annelerin yüzde 33.3 ü hastanede, yüzde 43.3 ü evde sağlık personeli yardımıyla, yüzde 23.4 ü evde kendi kendine doğumlarını yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

Evde doğum yapan annelerin, doğumlarını yapmak istedikleri yerlerin eğitim düzeyleri ile ilişkisi olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe evde kendi kendine doğum yapma isteğinin azaldığı, evde sağlık personeli yardımıyla doğum yapma isteğinin arttığı dikkati çekmektedir ( $P<0.05$ ).

Sağlık personeline evde doğumlarını yaptırmak isteyen annelerin yüzde 66.7 si ebe ve hemşireye, yüzde 15 i doktora yaptırmak istemektedirler. Annelerin yüzde 18.3 ü ise araebesini istemektedirler.

Doğumlarını evde yaptırmak isteyen annelerin, doğumlarını yaptırmalarını istedikleri kişilerin seçiminde yaş ve eğitim düzeyleri etkili olmuştur. Genç anne-lerle, eğitim düzeyi, yüksek olan anneler daha çok ebe ve hemşireyi tercih etmek-

tedirler.

Annelere ebe ve hemşirelerden gebe ve çocuk bakımına ilave olarak istedikleri hizmet sorulduğunda, yüzde 28.3 ü aile planması, yüzde 53.4 u sağlık eğitimi istemiştir.

Gebelikten korunmak isteyenlere devletin verdiği aile planlaması hizmeti yararlı oluyormu sorusuna annelerin yüzde 77 si evet, yüzde 16.5 i hayır cevabını verirken yüzde 6.5 i cevapsız bırakmıştır.

## TARTIŞMA

Araştırma grubunu oluşturan annelerin yüzde 70 nin doğumlarını hastanede yaptıkları saptanmıştır. 1990 yılı verilerine göre, Erzurum'da hastanede doğum oranı yüzde 15.8, evde kendi kendine doğum oranı ise yüzde 35.7 dir. Bu çalışmada evde kendi kendine doğum oranının az, hastanede çok olmasının nedeni çalışma kapsamındaki annelerin çoğunluğunun sosyal güvenceye sahip olmasıdır.

Genç yaştaki anneler çoğunlukla hastanede doğum yapmışlardır. ülkemizin sağlık politikası gereği ilk doğumlara dördüncü doğumdan sonraki doğumların hastanede yapılması uygun görülmektedir (3,9). Bu nedenle ebe ve hemşire annelere ilk ve dördüncü doğumdan sonraki doğumlarının hastanede yapmalarını tavsiye ve teşvik etmektedir. Bu da giderek anneler arasında yaygınlık kazanmaktadır. Bu nedenle genç yaş grubundaki annelerin daha çok hastanede doğum yapmayı tercih ettikleri düşünülebilir.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 si araebesi yardımıyla doğumlarını yapmışlardır. Türkiye genelinde annelerin yüzde 18.6 sı evde ebe yardımıyla, yüzde 53.4 ü ise evde kendi kendine ya da araebesi yardımıyla doğumlarını yaptıkları bilinmektedir (3). Araştırmamızda evde kendi kendine doğum oranı ülke genelinden az olmakla beraber küçümsenemeyecek orandadır.

Erzurum'da gebelik, doğum ve lohusalıkta geleneksel inanç ve uygulamalar üzerine yapılan bir araştırmada annelerin yüzde 54.4 nün doğumlarını araebesi yardımıyla yaptıkları saptanmıştır (10).

13 yaşına kadar köyde yaşamış olan annelerin çoğunluğunun doğumlarını araebesine yaptırmalarının nedeni, sağlık evi ebelerinin bakmakla yükümlü oldukları köylerdeki annelere, annelerinde ebelere istedikleri zaman ulaşamadıkları ve dolayısıyla araebesinden yardım alma yoluna gitmeleri olabilir. Bu nedenle 13 yaşına kadar köyde yaşamış olan annelerin aile büyüklerinden gördükleri gibi doğumlarını araebesine yaptırmayı tercih ettikleri düşünülebilir.

Annelerin yüzde 43.3 ü evde sağlık personeli yardımıyla doğumlarını yapmak istemektedirler. Daha önce yapılan bir araştırmada hastanenin yabancı bir ortam oluşu, evinden, çocuklarından ayrı oluşu, tedavi ve tetkik işlemlerinin

hastaya korku verdiği, bu uygulamalar sırasında bireyin yalnız ve yakınlarının desteğinden uzak oluşu yakınmaları saptanmıştır (11). Bu çalışmada da annelerin çoğunluğunun evde sağlık personeliyle doğum yapmak istemelerinin sözü edilen nedenlere dayandığı düşünülebilir.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 si doğumlarını araebesine yaptırmış olmasına rağmen, annelerin yüzde 81.7 si doğumlarını evde sağlık personeline yaptırmak istediklerini belirtmişlerdir. Demekki anelerin yüzde 35 i istemeyerek doğumlarını araebesine yaptırmıştır. Eğer ebelerin annelere ya da annelerin ebelere ulaşması kolay olabilseyde ebeye doğum yaptıranların sayısında artma olabilirdi. Yapılan araştırmalara göre hizmet merkezine olan uzaklığa bağlı olarak hizmetten yararlanma oranı artmakta veya azalmaktadır (12).

## SONUÇ ve ÖNERİLER

Annelerin çoğunluğunun (% 70) doğumlarını hastanede yaptığı, ileri yaştaki annelerden evde kendi kendine doğum yapanların, eğitim düzeyleri yükseldikçe hastanede doğumun, kalabalık ve sosyal güvencesi olmayan annelerde evde kendi kendine doğum oranının arttığı saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 nin doğumlarını araebesine yaptırdığı, eğitim düzeyi yükseldikçe araebesine yaptırılan doğumların azaldığı, 13 yaşına kadar köyde yaşamış annelerin yüzde 57.2 nin doğumlarını araebesine yaptırdığı saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 43.3 nün doğumlarını evde sağlık personeli yardımıyla yapmak istediği, eğitim düzeyi yükseldikçe evde kendi kendine doğum yapma isteğinin azaldığı saptanmıştır. Evde doğum yapan annelerin yüzde 66.7 nin doğumlarını ebeye yaptırmak istediği, genç yaş grubunda bu oranın yüzde 78.5 e yükseldiği, eğitim düzeyi yüksedikçe araebesine doğum yaptırma isteğinin azaldığı saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelere kendi sağlıklarını korumaları açısından evde doğumlarını araebesine yaptırmamaları ve evde doğumun ebenin görevi olduğu konusunda eğitim yapılması önerilebilir.

## SUMMARY

### THE EXPECTATION OF MOTHERS WHO BELIVERED BABİES AT HOME FROM THE LOCAL HEALTH CENTERS

This study was carried out on 200 mothers who were the residents of the district where medical services are offered by the Ceylanoğlu Health Center, Erzurum in order to find out their expectations from the health services.

It appeared that 70 per cent of the mothers delivered their babies at a hospital. The age of mothers, their education, number of people in the family, and social security seemed to be effective on the choice of the health institution to deliver their babies. It also appeared that 46.7 of the mothers who delivered their babies at home with the help of untrained village; 43.3 of them asked for any health service man or woman and 66.7 per cent of them preferred to deliver their babies with the help of trained midwives.

#### KAYNAKLAR:

- 1- Akın, A.: Aile Planlaması, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1983, Ss: 1-27.
- 2- Seviğ, Ü.: "Ebenin Ana-Çocuk Sağlığı Hizmetlerini Etkileyen Faktörler", (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, 1981.
- 3- Dervişoğlu, A.: "Türkiye'de Ana Ölümleri". Toplum ve Hekim . No: 42, Ss: 8-9, 1987.
- 4- Tezcan, S. ve Güçizdoğan, B.: "Türkiye'nin Üç Bölgesinde Doğurganlık Çağındaki Kadınlarda Mortalite Boyutu ve Nedenleri", Nüfusbilim Dergisi, Vol: 12, Ss: 31-39, 1990.
- 5- Öztürk, Y.: Çubuk Sağlık-Araştırma Bölgesi 1977-1983 Yılları Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, Ss: 79, 1988.
- 6- Benli, O. ve Diğerleri.: Etimesgut Sağlık Bölgesi 1980-1984 Yılları Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1988.
- 7- Özel, A.: Tıp Fakültesi Eğitim-Araştırma Sağlık Ocaklarının 1985 Yılı Çalışma Raporu, Ezrumu, Atatürk Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1985.
- 8- T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, No: 154, Ankara, 1965.
- 9- ..... "Aile Planlaması ile Daha Sağlıklı Anne ve Çocuk", Population Reports, Vol: 1, No: 27, Ss: 657-663, 1987.
- 10- Özden, T.: "Gebelik, Doğum ve Lohusalığa İlişkin İnanç ve Uygulamalar", (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, 1987.
- 11- Özcan, A.: "Hastanede Yatan Hastaların Durumlarına İlişkin Bilgi İstedikleri Alanların Saptanması ve Hastaya Verilecek Bilgiler Konusunda Hemşire ve

Hasta Görüşlerinin Karşılaştırılması ", (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, 1977.

- 12- Hayran, O. ve Diğerleri.: "Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmayı Etkileyen Etkenler", Toplum ve Hekim, No: 46, Ss: 17-21, 1988.